ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ

"ਟਪ ... ਟਪ ... ਟਪ" ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨੇ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ, ਬਾਈ, ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਗੂੰਜ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਏ, ਆਹਾ ! ... ਮਜ਼ਾ ਆ ਗਿਆ ਬਾਈ ਅੱਜ ਤਾਂ ...।" ਰੋਹਿਤ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਬੋਲ ਪਿਆ।

"ਕਿਉਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਹੀਂ ਘੋੜੇ ਦੌੜਦੇ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ...?" ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਕਾਹਨੂੰ, ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸੁਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ... ਟਾਂਗਾ ਸੁਆਰੀ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ... ਵੱਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਪਾਸੋਂ। ਟਾਂਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡੋ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਛੱਬੀ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਪਰੇਡ ਸਮੇਂ ਹਰ ਸਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖ ਲਈਦੇ ਨੇ।"

"ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ ... ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ...।" ਪਹਿਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਤੀਜੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਟਾਂਗੇ ਖੂਬ ਦੌੜਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਜੇ ਟਾਂਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ... ਸਾਡੀ ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਟਾਂਗੇ ਦੌੜਦੇ ਦੇਖੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ... ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਨਾਲ ਟਾਂਗੇ ਦੀ ਸੁਆਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਗਾਣਾ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, 'ਪਾਪਾ, ਇਹ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਸਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ...' ਜਦ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਪਈ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸੀਆਂ, ਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਟਾਂਗੇ ਚਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੀ ਅਮੀਰ ਤੇ ਕੀ ਗਰੀਬ, ਸਾਰੇ ਚਾਂਈਂ-ਚਾਂਈਂ ਇਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਲੱਗਾ ਸੀ।"

"ਬਾਈ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਓ ?" ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਜਲੰਧਰ ...।"

"ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਦੇ ਜੰਮ ਪਲ ਹੋ ?"

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਟਾਪਾਂ	: ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁੰਮ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
'ਤੇ	: ਉੱਤੇ
ਟਾਂਗਾ	: ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਇਕ ਸੁਆਰੀ ਗੱਡੀ, ਟਮ-ਟਮ
ਕਿੱਸੇ	: ਕਹਾਣੀਆਂ, ਬਾਤਾਂ
ਸੱਖਣੀਆਂ	: ਖਾਲੀ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ	: ਸਾਲਾਂ
ਅਲੋਪ	: ਗਾਇਬ
ਅੱਧਖੜ	: ਸਿਆਣੀ ਉਮਰ, ਉਮਰ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਗਰਾਈਂ : ਇਕੋ ਪਿੰਡ ਦਾ
ਥਾਪਣਾ : ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਥਪਕੀ
ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ : ਸੰਬੋਧਿਤ
ਹਮਉਮਰ : ਇਕੋ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਦਾ
ਵਿਹਲ : ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ, ਫੁਰਸਤ
ਸੰਗੀਦਾ : ਸ਼ਰਮਾਨਾ

"ਏਦਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਲਓ, ਵੰਡ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਇਥੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।"

"ਲੈ ਬਾਈ, ਮੇਰਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਕੁਝ ਇਹੋ-ਜਿਹਾ ਏ।"

"ਉਹ ਕਿੱਦਾਂ...?" ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਤੀਜੀ ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂ ਜਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆ। ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੀ ਸਾਡਾ, ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ", ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਲੜਖੜਾ ਗਈ।

"ਫੇਰ ਤਾਂ ਬਈ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਗਰਾਈਂ ਐਂ...ਉਥੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ...।"

"ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਨ ... ਤਿੰਨ ਨੰਬਰ ਚੌਕੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ... ਬੜਾ ਰੋਹਬ ਸੀ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ...।"

"ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਦਰੋਗਾ ਈ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਉਹ ਤਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਨ ...।" ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਪਣਾ ਦਿੱਤੀ।

"ਭਾਈ ਮੇਰੇ, ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਮਹਿਮਾਨ ਏਂ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿੱਕਤ ਆਵੇ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਂ।" ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੋਈ। ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਹਮਉਮਰ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

"ਕੱਲ੍ਹ ਆਜਮ ਮਾਰਕੀਟ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਕੁਝ ਕਪੜੇ ਖਰੀਦਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਜਾਰ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਜਿਹਾ ਗਿਆ। ਭਲਾ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਉੱਛਲ ਪਿਆ। ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਹਾਇਆ, ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, 'ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਵੇਰ ਦਾ ਤੈਂ ਕੁਝ

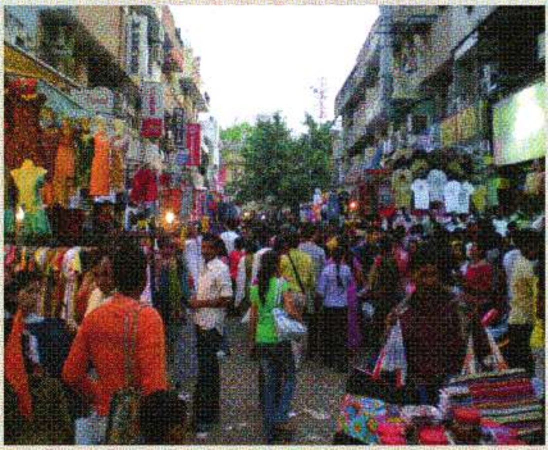

ਖਾਧਾ-ਪੀਤਾ ਵੀ ਏ ?' ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨੱਠ-ਭੱਜ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਦੇਖ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹਨੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ। 'ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸੰਗੀਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਜਾਣ

ਲਿਐ, ਤੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ, ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਚੱਲ ਅੰਦਰ, ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਕਰੀਏ, ਫੇਰ ਦੇਖਾਂਗੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ'।"

'ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਕੀ ਖਾਏਗਾ, ਉਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।'

'ਕੁਝ ਖਾਸ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਏ, ਉਹੀ ਖਾਵਾਂਗਾ', ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

'ਬਈ ਤੇਰੀ ਇਹ ਖਾਹਸ਼ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਬੇ ਉੱਪਰ ਅੱਲਾ ਮੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਏ।'

'ਓਹ ! ਮਾਫ਼ ਕਰੀਂ ਵੀਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।'

'ਕਮਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਨਜੂਮੀ ਏਂ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਬੇਬੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ। ਚੱਲ ਕੋਈ ਨਾ, ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਪਕਵਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਓ ਮੁੰਡਿਆ, ਜਾ ਦੌੜ ਕੇ ਕੋਈ ਮਿਠਾਈ ਲੈ ਆ, ਨਾਲੇ ਦੋ ਗਲਾਸ ਲੱਸੀ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਲਈਂ। ਜੇ ਦਹੀਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਲੈ ਆਵੀਂ। ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਵੀਰ ਜਲੰਧਰੋਂ ਆਇਐ, ਇਸ ਲਈ ਮਿਠਾਈ ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਸਵੀਟ ਸ਼ਾਪ ਤੋਂ ਲਿਆਈਂ।' ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੋਲ ਡੱਬੇ ਮੰਜੇ ਵੱਲ ਸੈਨਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਕਿਹਾ, 'ਹੁਣ ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਮਾਨ ਲੈਣਾ ਈ, ਉਸ ਦੀ ਲਿਸਟ ਦੇ, ਮੈਂ ਪੈਕ ਕਰਾ ਰੱਖਾਂਗਾ।'

ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਲੇਟਦਿਆਂ ਹੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮਾਂ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਉਠਿਆ, ਮੁੰਡਾ ਚਾਹ ਲੈ ਆਇਆ, ਪੂਰਾ ਸੈੱਟ ਸੀ, ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਿਠਾਈ-ਨਮਕੀਨ।

'ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਦੇਖ ਨਾ, ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾ।'

ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਖਾਣਾ ਖਾਧਿਆਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਜਦ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਚਾਹ ਪੀਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਨਾਂਹ-ਨੁੱਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

'ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਲ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਮੇਰੇ ਮਰਹੂਮ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਅਹਿਮਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੀਂ ਕਿ ਇਕ ਅਨਜਾਣ ਆਦਮੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਐਵੇਂ ਲੱਟੂ ਹੋ ਗਿਐ ... ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿਆਰ ਮੁੜ ਜਾਗ ਪਿਐ ...', ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ ਸਨ।

'ਤੁਸੀਂ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਿੱਕੇ ਵੀਰ ਜਿਹਾ ਹਾਂ, ਅਹਿਮਦੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਏ ... ? ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਵੀਰ ਨਹੀਂ, ਰੱਬ ਨੇ ਅੱਜ ਇਹ ਕਮੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।' ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਗੱਚ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਵਿਸ਼ਾ ਬਦਲਣ ਲਈ ਗੱਲੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲ ਦੇ ਦੇਣਾ।' ਮੇਰੇ ਏਨਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਦਹਾੜਿਆ, ਜਾਣੋਂ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਨਜੂਮੀ : ਜੋਤਸ਼ੀ
ਇੰਨ-ਬਿੰਨ : ਬਿਲਕੁਲ
ਮਰਹੂਮ : ਮਿਰਤਕ, ਗੁਜ਼ਰਿਆ
ਗੱਚ ਭਰ ਗਿਆ : ਭਾਵਕ ਹੋ ਗਿਆ
ਦਹਾੜਿਆ : ਗਰਜਿਆ, ਗੜ੍ਹਕਿਆ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਅਹਿਸਾਸ : ਮਹਿਸੂਸ, ਪਛਤਾਵਾ
ਚੰਡ : ਥੱਪੜ
ਬਗਾਨਾ : ਪਰਾਇਆ
ਨਿੱਘ : ਪਿਆਰ
ਮੁਲਕ : ਦੇਸ਼
ਸਿਆਸਤਦਾਨ : ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕ
ਅੱਪੜ ਜਾਣਾ : ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ
ਅਲੋਕਾਰੀ : ਨਿਰਾਲੀ, ਅਨੋਖੀ, ਅਦਭੁਤ

ਅਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ ਕੜਕੀ ਹੋਵੇ ... ਉਹਦੇ ਭੱਖਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਤਕ ਮੈਂ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਕੰਬ ਗਿਆ ਸਾਂ।

'ਖਿੱਚ ਕੇ ਚੰਡ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ, ਤੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿੱਦਾਂ ਪਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਗਾਨਾ ਬਣ ਰਿਹੈਂ। ਅਹਿਮਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗਲ 'ਚ ਗੂਠਾ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਹੁਣ ਤਕ ਲੈ ਵੀ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਏਧਰ ਤੂੰ ...', ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਕੁਝ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ, ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਗਲ ਲਗਿਆ, ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਿਆ, ਮੇਰਾ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਆਇਆ।

ਰੋਹਿਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਅੱਥਰੂ ਦੇਖ, ਇਸ ਵਾਰ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈਜਾਨ, ਇਹੋ ਅਸਲ ਐ ... ਕੀ ਹੋਇਆ ... ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵੰਡੇ ਗਏ ਨੇ ... ਪਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਧੜਕਦੇ ਦਿਲ ਇਕ ਨੇ ... ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ... ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਯਤਨ ਕਰ ਲੈਣ ...।"

"ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਣੈਂ ... ?" ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਇਸਲਾਮੀਆ ਕਾਲਜ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੇ ਮੁਹੱਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਗਲੀ ਵਿਚ।"

"ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ ... ਦਿਲ ਮੁਹੰਮਦ ਰੋਡ 'ਤੇ ...।"

"ਤੁਸਾਂ ਠੀਕ ਫਰਮਾਇਆ ... ਸਾਡਾ ਘਰ ਦਿਲ ਮੁਹੰਮਦ ਰੋਡ 'ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਸੜਕ ਪੋਖਰ ਸਟਰੀਟ ਵਿਚ ਹੈ।"

"ਹੁਣੇ ਅਸਾਂ ਦਿੱਲੀ ਗੇਟ ਅੱਪੜ ਜਾਣਾ ... ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਐ ... ਉਥੋਂ ਟਾਂਗਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ...।"

"ਉਥੋਂ ਹੀ ਟਾਂਗਾ ਫੜ ਕੇ ਗਿਆ ਸਾਂ ... ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸਾਂ ... ਦਿਲ ਕਰਦੈ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਹੋ ਆਵਾਂ, ਮੁੜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ... ਆ ਵੀ ਸਕਾਂਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ... ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਪੰਗਾ ਪੈ ਜਾਂਦੈ ...", ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਤਲਖ਼ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

"ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹੋ-ਜਿਹਾ ਲੱਗਾ ... ?" ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਲੱਗਣਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਈ ਸੀ ... ਪਰ ਉਥੇ ਇਕ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ... ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਅਲੋਕਾਰੀ ਸੀ ... ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਹੋਵੇ।" ਉਹ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ।

"ਕਿਧਰੇ ਉਥੇ ਵੀ ਆਜ਼ਮ ਮਾਰਕੀਟ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ

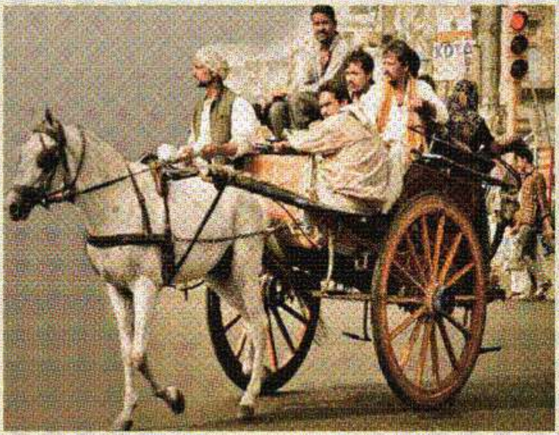

ਗਏ ... ?" ਦੂਜੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਉਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮਿਲੇ ਉਹ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ", ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

"ਉਹ ਕਿੱਦਾਂ ... ?" ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਵਾਲੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਹੋਇਆ ਇਹ ... ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋਧੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ—ਇਮਾਮ ਬਖਸ਼। ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਓਹਦਾ ਪਤਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਪਈ ਓਹਦਾ ਇਕ ਪੁਤ ਮੰਨ੍ਹਾ ਏ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਬਯਾਸੀ ਚਾਚੇ ਦਾ ਲੰਗੋਟੀਆ ਸੀ, ਖੂਬ ਯਾਰੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ... ਜੇ ਉਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ... ਉਹ ਸਾਂਭ ਲਏਗਾ ਤੈਨੂੰ ...।"

"ਪਰ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ ?" ਟਾਂਗੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਕਾਹਲੇ ਪੈਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਉਹ ਵੀ ਦਸਦਾਂ ... ਥੋੜਾ ਸਬਰ ਕਰੋ ...", ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਸਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਾਥੋਂ ... ਦਿੱਲੀ ਗੇਟ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਏ ... ਉਥੇ ਉਤਰਨਾ ...।" ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਕਿਉਂ ਘਾਬਰਦੇ ਓ ਮਾਲਕੋ ... ਕਹੋ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਇਥੇ ਈ ਖਲੋ ਜਾਨੇ ਆਂ ...", ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। "ਹਾਂ ਸੱਚ, ਤੁਸੀਂ ਫਿਲੌਰ ਵੀ ਗਏ ਓ ਕਦੇ ... ?" ਉਸ ਨੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਕਦੇ...? ਉਧਰ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਜਾਂਦੇ ਈ ਰਹੀਦੈ...ਉਥੋਂ ਪੰਜ-ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਨਕਾ ਪਿੰਡ ਐ...ਬਚਪਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਸੀਨ ਪਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਏਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚ।"

"ਪਰ ਉਹ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ... ?" ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਗੱਲ ਦਾ ਟਰੈਕ ਬਦਲਣ 'ਤੇ ਕਾਹਲੇ ਪੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਆਪਣਾ ਘਰ ਦੇਖਣਾ ...?' 'ਦੇਖਣਾ ਤਾਂ ਹੈ ...।' ਮੈਂ ਕਿਹਾ। 'ਚੰਗਾ ਚੱਲ ਫੇਰ ...।' ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰਿਆ।

'ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਕਾਲ ਬੈੱਲ ਵਜਾਈ, ਚੰਗੇ ਭਰਵੇਂ ਤੇ ਗਠੀਲੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਪਹਿਲਵਾਨ ਜਿਹੇ ਮਰਦ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਗੋਡੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ, 'ਆਓ ਜੀ, ਅੱਜ ਰਸਤਾ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ... ?'

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਗੁਆਂਢ	: ਪੜੋਸ, ਨਾਲ ਹੀ
ਦੋਧੀ	: ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ
ਲੰਗੋਟੀਆ	: ਪੱਕਾ ਦੋਸਤ
ਸਾਂਭ	: ਸੰਭਾਲ
ਕਾਹਲੇ	: ਉਤਾਵਲੇ
ਘਾਬਰਦੇ	: ਘਬਰਾਉਂਦੇ
ਖਲੋ	: ਖੜੇ
ਏਦ੍ਹੇ	: ਇਸ ਦੇ
ਟਰੈਕ	: ਰੁਖ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਕੜਕਿਆ : ਗਰਜਿਆ, ਗੜ੍ਹਕਿਆ
ਪਾਜੀ : ਝੂਠਾ, ਮੂਰਖ, ਪਾਖੰਡੀ
ਮੰਦਭਾਗੀ : ਬਦਕਿਸਮਤੀ
ਮੇਮਣਾ : (ਬੱਕਰੀ ਦਾ ਬੱਚਾ) ਇਥੇ ਭਾਵ ਹੈ ਕਮਜ਼ੋਰ

'ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲਦਾ ...।'

'ਇਹ ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਐ ... ਜਲੰਧਰੋਂ ਆਇਐ ... ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਦ੍ਹੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਏਥੇ ਈ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ... ਏਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ... ਇਹ ਇਹਦੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਘਰ ਐ ...', ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ।

'ਪੰਡਿਤ ਕਰਮ ਚੰਦ ਦਾ ਪੋਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ... ?'

ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ, ਉਹ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ, ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੜਕਿਆ, 'ਉਠ ਇਥੋਂ, ਪਾਜੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ... ਤੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿੱਦਾਂ ਪਈ ਏਸ ਘਰ ਵਿਚ ਏਦਾਂ ਆਉਣ ਦੀ ?'

ਪਰਵੇਜ਼ ਦੀ ਕੜਕ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਉਸ ਦੀ ਬੇਗਮ ਝਟ ਦੇਣੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ...'ਕਿਉਂ ਅਵਾ ਤਵਾ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਓ ... ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲਿਹਾਜ ਕਰੋ ...।'

ਪਰਵੇਜ਼ ਮੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਆ ਖਲੋਤਾ ... ਮੈਂ ਸਹਿਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ... ਉਸ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਉਪਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ... ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣੇ ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਦਬਾ ਦੇਵੇਗਾ।

''ਕੀ ਉਸ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀਂ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ...ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਤੇ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ...ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਆ ਰਹੀ ਏ...।'' ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਪਿਆ।

''ਤੂੰ ਭਾਈਆ ... ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲੈ, ਅਖੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਆ ਰਹੀ ਐ ...'', ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਚਿੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

''ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਲੱਗਾ ਸੀ ... ਪਰ ਕਾਹਨੂੰ ... ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ... ਮੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਇਹ ਕੀ ਬਹਾਦਰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪੋਤਾ ਮੇਮਣਾ ਬਣਿਆ ਖਲੋਤਾ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ...' ਉਸ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਪਲੋਸੀਆਂ ਤੇ ਮੁੜ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਕਮਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ...ਏਦਾਂ ਵੀ ਬਗਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਈਦੈ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ... ਇਹ ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ... ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆ ਸਕਦੈਂ ਇਥੇ ... ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਜਾਂ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।'

''ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ''ਪਰਵੇਜ਼ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਕਲਾਕਾਰ ਐ, ਨਾਟਕ ਖੇਡਦਾ ਰਹਿੰਦੈ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੈ, ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੂਡ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।' ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਮੰਨ੍ਹਾ ਚਾਚਾ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਜ਼ੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰਵੇਜ਼ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਦੇ ...।

'ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁੱਛ, ਡਰਾਮਾ ਤਾਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਐ ..।' ਪਰਵੇਜ਼ ਦੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਲਿਆ। ਸੋਫ਼ੇ 'ਤੇ ਬਹਿਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੰਬੇੜੀ ਰਖਿਆ। 'ਤੈਨੂੰ ਪਤੈ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਕੀਹਦਾ ਰੋਲ ਕੀਤਾ ... ?'

'ਇਹਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੋਣੈ ... ਇਹ ਤਾਂ ਵੰਡ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਐ ...', ਮੰਨ੍ਹੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਟੋਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਇਹ ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਰੋਲ ਸੀ, ਚਾਚੇ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲ ਲਿਐ ... ਜਦ ਬਹੁਤਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਨਾ ... ਏਸ ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਏ ..। ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਪਰਵੇਜ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਡਿਤ ਕਰਮ ਚੰਦ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਉਹਦਾ ਪੋਤਾ ... ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਖ਼ੂਨ ਚੱਲ ਕੇ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਦੌਲਤਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਏ ... ਕੋਈ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ।'

'ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਿਲਦਾਰ ਸੀ, ਯਾਰਾਂ ਦਾ ਯਾਰ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਲੱਭਣਾ ਕਿਤੇ ... ?' ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਪਰਵੇਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਖ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਕਿਰਨ ਲੱਗੇ, 'ਕਮਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ... ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰੋਈਦਾ ... ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਵੰਡ-ਵੰਡਈਆ ਹੋ ਗਿਆ ... ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ ... ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹਾਂ ...।'

ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਪਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਤਕ ਸਾਰਾ ਘਰ ਦਿਖਾਇਆ। 'ਇਹ ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੈਠਕ ਸੀ ... ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਬੈਠਦੇ ਸਨ, ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗ, ਗਲੀ-ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਰੋਹਬ ਸੀ ਉਸ ਦਾ, ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਉਸਦਾ ਟ੍ਰੇਲਰ ਦਿਖਾ ਈ ਦਿੱਤਾ ਏ ...', ਮੰਨ੍ਹੇ ਚਾਚੇ ਦੀ ਕਮੈਂਟਰੀ ਵੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ।"

"ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਲ ਬੜੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ?" ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ।

"ਫੇਰ ਤਾਂ ਬਈ ਵਾਕਈ ਇਹ ਤੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਲੋਕਾਰੀ ਘਟਨਾ ਐ ...", ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਉਹ ਕਿਵੇਂ ... ? ਖ਼ਾਤਰਦਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਏ ...।" ਦੂਜੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਹਦੇ ਅੱਗੇ ਉਹ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਇਹਦੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਐਕਟਿੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ।" ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ।

"ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਫ਼ਰਮਾਇਐ, ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ... ਉਹ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਦੌਲਤਖਾਨੇ : ਘਰ, ਠਹਿਰਣ ਦੀ ਥਾਂ

ਵੰਡ-ਵੰਡਈਆ : ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ

ਪਰਵੇਜ਼ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣ ਖਲੋਤਾ ... ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਏ ... ਪਰਵੇਜ਼, ਉਸ ਦੀ ਬੇਗਮ, ਮੰਨ੍ਹਾ ਚਾਚਾ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੇਰ ਵਿਚ ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਫ਼ਰਸ਼ੋਂ ਅਰਸ਼ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸਾਂ।"

ਟਾਂਗਾ ਲੰਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਹਮਣੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਤਕ ਚੁੱਪ ਬੈਠੀ ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ, "ਬੇਟਾ ਇਥੇ ਰੋਕੀਂ ਜ਼ਰਾ।" ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਔਰਤ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਢਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ... ਬਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝੁਰੜੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ। ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ, ਸੜਕ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਖਲੋਤੀ ਕਿੰਨੂਆਂ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਪਾਸ ਗਈ।

"ਕਿੱਦਾਂ ਦੇ ਰਿਹੈਂ ਕਿੰਨੂ ... ?"

"ਦਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪੰਜ...।" ਰੇਹੜੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਸੋਹਣੇ ਜਿਹੇ ਦਸ ਕਿੰਨੂ ਛਾਂਟ ਦੇ ...।" ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨੇ ਕਿੰਨੂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਹਰੇ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸੱਦਿਆ।

ਰੋਹਿਤ ਟਾਂਗੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕਿੰਨੂਆਂ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਕੋਲ ਖਲੋਤੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਮਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਅੰਮਾ ਨੇ ਧਾਹ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਪਲੋਸਿਆ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ, ਮੁੜ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਫੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਮਾਂ ਸਦਕੇ, ਵਾਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਜਿਹੇ ਪੁੱਤ ਤੋਂ।" ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਤਕ ਅਸਲ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ ਪਰ ਅੰਮਾ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨਿੱਘ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਘਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਮਾ ਦੀ ਰੋਣਹਾਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ ... ਉਸ ਅੰਮਾ ਦੇ ਗੋਡੀਂ-ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ।

"ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਲਾਂਧੜਾ ਦੀ ਹਾਂ", ਅੰਮਾ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਰੇਹੜੀ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਕਿੰਨੂਆਂ ਦਾ ਥੈਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਰੋਹਿਤ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲੈਂਦਾ ਜਾ ...।"

ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਸਿਸ਼ਠ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਚੰਗੇਰ : ਵੱਡਾ ਟੋਕਰਾ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਯਾਦਾਸ਼ਤ
ਝੁਰੜੀਆਂ : ਵੱਟ, ਢਿਲਕਿਆ ਮਾਸ
ਬੁਰਕੇ : ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲੀ ਪੋਸ਼ਾਕ
ਧਾਹ : ਵਿਰਲਾਪ, ਭਾਵੁਕਤਾ
ਲੰਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ : ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਨਾਂ

ਟਿੱਪਣੀ

ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਸਿਸ਼ਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ "ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ" ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੋਹਿਤ ਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਲਾਹੌਰ ਫੇਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟਾਂਗੇ ਦੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਸਵਾਰੀ ਬਾਰੇ ਰੋਚਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਮਵਤਨ ਦੀ ਆਉ-ਭਗਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ

ਜਾਤ-ਧਰਮ ਕਾਰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੋਹਿਤ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਅਲੋਕਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ (ਘਟਨਾ) ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਗੈਰ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਮਰਦ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ। ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਖਾਮੋਸ਼ ਬੁਰਕਾਧਾਰੀ ਔਰਤ ਨੇ ਟਾਂਗਾ ਰੁਕਵਾ ਕੇ ਕਿੰਨੂ ਖਰੀਦੇ ਤੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਨਾਨੀ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ/ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰੋਚਕ ਹੈ ਤੇ ਕਿਧਰੇ-ਕਿਧਰੇ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਭਲਾ :

(i) ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

(ii) ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਅੱਧਖੜ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੀ ?

(iii) ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਕਿਸ ਨੇ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ?

(iv) ਦੋਧੀ-ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰੋਹਿਤ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸਾਂਝ ਸੀ ? ਲਾਹੌਰ ਆ ਕੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ?

(v) ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰੋਹਿਤ ਨਾਲ ਕੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ? ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।

(vi) ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਸਵਾਰ ਸੀ ?

(vii) ਬੁੱਢੀ ਅੰਮਾ ਨੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੂ ਕਿਉਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ?

(viii) ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ?

ਆਉ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰੀਏ

ੳ. ਪਾਠ ਤੋਂ ਅੱਗੇ

(i) ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਪਿਆ?

(ii) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ। ਇਹ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

(iii) ਕੀ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ।

(iv) 'ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ' ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਪਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।

ਅ. ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੋ :

ਅੱਦਖੜ, ਮੁਖਾਤਿਵ, ਜਲਂਧਰ, ਲੰਗੁਟਿਆ, ਪੰਘਾ, ਸ਼ੋਹਰਤ, ਮੋਕਾ, ਪੰਡਤ

ੲ. ਪਾਠ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲੋ :

ਗਦ-ਗਦ ਹੋਣਾ, ਘਰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ, ਘੋੜੇ ਵੇਚ ਕੇ ਸੌਣਾ, ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣਾ, ਦਾਗ ਲੱਗਣਾ

ਸ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉ :

(i) ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ ਤੁਸੀਂ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਹੋ

(ii) ਰੋਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ

(iii) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੋਹਿਤ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਰੱਖਿਆ

(iv) ਰੋਹਿਤ ਟਾਂਗੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਲਾਕੇ ਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ

(v) ਪਰਵੇਜ਼ ਨੇ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੈਂ